

УДК 78.07+784

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1\(196\)-106-109](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2021-1(196)-106-109)**Гаценко Галина****Ковмір Наталія****Юрчук Вадим**ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-3390-3613>ORCID iD <http://orcid.org/0000-0001-5290-2629>ORCID iD <http://orcid.org/0000-0003-2494-1254>

ЄВРОПЕЙСЬКІ ШКОЛИ АКАДЕМІЧНОГО СПІВУ: СПЕЦИФІКА ВЗАЄМОДІЇ

- A** *Висвітлюється питання взаємодії між європейськими школами академічного співу. Наголошується, що формування вітчизняної вокальної школи відбувалось у тісному взаємозв'язку із західноєвропейськими традиціями. Чималий вплив на становлення європейських вокальних шкіл мала італійська співацька практика, яка почала сприйматись у якості еталонної.*

Українська вокальна школа стала результатом синтезу італійської, російської академічних шкіл, а також етнічної фольклорної традиції. Попри панування часом протилежних методичних принципів, які наявні в різних академічних співацьких школах, вектор розвитку вокальної педагогіки орієнтований на універсальність голосу, можливість майстерного володіння ним і вміння акумулювати досягнення інших мистецьких осередків. Розвиток вокалістів відбувається не лише під час навчання, а й у подальшій професійній діяльності, що пов'язана з обміном досвідом представників інших шкіл.

Ключові слова: академічний вокал; спів; школа; професіоналізм; європейський простір

- S** *Hatsenko Halyna, Kovmir Nataliia, Yurchuk Vadym. European schools of academic singing: the specifics of interaction.*

The urgency of the problem. The academic singer's vocal skills development is a long process. The formation of a singer's professional level is connected not only with theoretical, but, first of all, with practical activity. The most effective and expedient is to attract the achievements of different vocal schools, which can take place at a fairly old age. The question of integrating the achievements of different European schools in the performing activities of an academic singing is poorly understood. The purpose of the article is to study the peculiarities of the interaction of European schools of academic singing. Solving this goal includes focusing on the domestic vocal school and outlining aspects of its development in the process of professional practice performing. The scientific methodology includes the use of analysis and comparative methods. The results of the study are to highlight the features of the interaction of different vocal schools of academic singing on the example of domestic practice. Conclusions. The national vocal school's development took place in close connection with Western European traditions. The Italian singing practice, which began to be perceived as a reference, had a considerable influence on the European vocal schools' development. Ukrainian vocal school was the result of a synthesis of Italian, Russian academic schools, as well as ethnic folklore tradition. Despite the dominance of sometimes opposite methodological principles that exist in different academic singing schools, the vector of vocal pedagogy development is focused on the universality of the voice, the possibility of masterful mastery of it, and the ability to accumulate the achievements of other artistic centers. Vocalists develop not only during their studies, but also in further professional activities, which are associated with the exchange of experiences with representatives of other schools.

Key words: academic vocal; singing; school; professionalism; European space

Гаценко Галина Степанівна, доцентка кафедри музичного мистецтва, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Hatsenko Halyna, docent of Department of Musical Arts, National University of Culture and Arts, Ukraine

E-mail: galo4kagatsenko@gmail.com

Ковмір Наталія Вікторівна, асистентка кафедри музичного мистецтва, Київський національний університет культури і мистецтв, Україна

Kovmir Nataliia, assistant of Department of Musical Arts, National University of Culture and Arts, Ukraine

E-mail: tesknukim@ukr.net

Юрчук Вадим Валерійович, провідний концертмейстер кафедри музичного мистецтва, Київський національний університет культури та мистецтв, Україна

Yurchuk Vadym, lead accompanist of Department of Musical Arts, National University of Culture and Arts, Ukraine

E-mail: vadja77@gmail.com

Актуальність проблеми. Формування вокальної майстерності академічного співака є тривалим процесом. Становлення професійного рівня співака пов'язане не лише з теоретичною, а й, у першу чергу, з практичною діяльністю. Найрезультативнішим і доцільнішим є залучення здобутків різних вокальних шкіл, яке може відбуватися в уже достатньо дорослому віці. Питання інтегрування здобутків різних європейських шкіл у виконавській діяльності академічного співака є мало вивченим.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Упродовж перших десятиліть ХХ століття в музичній педагогіці вийшло чимало праць, у яких почали обґрунтовуватись історія та теорія академічного співу. Ґрунтовною розробкою стала праця вітчизняної авторки та педагога В. Антонюк, яка присвячена вокальній педагогіці [1]. Деякі історико-теоретичні аспекти становлення вокального мистецтва окреслив В. Кавун [5]. Питання розвитку вокальної майстерності співацького голосу було розглянуто в роботі Д. Аспелунда [2]. Проблема становлення вокальних шкіл, у тому числі й вітчизняної, розглядалась у публікаціях Л. Гринь [3], О. Небоги [6] та Н. Шевченко [7]. Актуальні проблеми, наявні в академічному сольному виконанні в контексті української музичної культури, піднімались у статті С. Добронравової та В. Шевченко [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У роботах сучасних дослідників розкривається специфіка історичного становлення вокальних шкіл, проте недостатньо обґрунтовано аспекти інтегрування їх здобутків у співацькій діяльності виконавців.

Мета статті полягає у дослідженні особливостей взаємодії європейських шкіл академічного співу. Розв'язання даної мети передбачає акцентуацію уваги на вітчизняну вокальну школу та окресленні аспектів її розвитку в процесі професійної виконавської практики.

Викладення основного матеріалу. Вокальна майстерність співака формується завдяки здобуттю різноманітних умінь і навичок. Надзвичайно важливим є опанування низки завдань. Серед них варто згадати формування комплексу теоретичних знань, які пов'язані зі становленням мистецтва академічного співу, а саме із ознайомленням зі здобутками різних національних вокальних шкіл.

Доречно буде визначити, що саме можна віднести до вокальної школи: «це конкретна, цілеспрямована, організована система підготовки нових поколінь співаків і педагогів для конкретної діяльності, що історично змінюється» [2, с. 4]. Робота з виховання вокалістів здійснюється в певних навчальних осередках. Хоча більшість вокальних шкіл спираються на одні й ті самі положення, особливо в межах однієї національної традиції, проте в них може надаватись увага до дещо різних компонентів виконавства, що «приводить до появи іманентних характеристик» [6, с. 210].

Отже, основою для багатьох європейських вокальних шкіл стала італійська, а саме традиція співу *bel canto*. Осередками співу *bel canto* були декілька шкіл, які функціону-

вали у найбільших містах Італії – Болоньї, Неаполі, Венеції, Мілані, Римі. «Найвидатніші педагоги того часу (Н. Порпора, Л. Лео, А. Лотті) спиралися на виданий у ХІІІ ст. трактат про вокальне мистецтво Дж. ді Моравія та праці Дж. Царліно, Л. Цакконі, М. Преторіуса» [1, с. 7]. Для даної вокальної традиції були притаманна велика увага до колоратури, реалістичного зображення почуттів героїв. Поступово принципи *bel canto*, які сформувались із розвитком опери *seria*, почали модифікуватись. Уже пізнішим досягненням італійської школи стало використання прикриття звука на верхній ділянці голосу. Вплив італійської вокальної школи був чималим не лише на українську співацьку практику, а й на інші школи, адже на початку ХХ століття італійські традиції починають набувати характеру еталону та сприйматись як ті, що є загальноєвропейськими. При цьому часто нівелюється фактор національної та етнічної приналежності співака. На думку В. Антонюк, представниками такої «загальноєвропейської» або «італійської школи співу» можна назвати найпровідніших співаків ХХ століття. «До співаків цієї школи належать іспанці М. Кабальє, Х. Каррерас, П. Домінго; гречанка М. Каллас; болгарини Б. Христов, М. Гяуров; австралійка Дж. Сазерленд; українці А. Солов'яненко, М. Кондратюк, А. Кочерга, Є. Мірошніченко, В. Лук'янець; росіяни О. Образцова, І. Архипова, Є. Нестеренко, В. Атлантов; аргентинець Х. Кура» [1, с. 8].

Попри значне поширення італійської школи, в європейській культурі сформувалась ще низка шкіл, для яких були притаманні дещо інші виконавські принципи. Доречно виділити французьку та австро-німецьку вокальні школи. Французька вокальна школа у своїй основі спиралась на декламаційність, проте поступово в ній починають додаватись інші характеристики. Розвиток вокальної практики доби романтизму починає акцентувати увагу на потребі реформування методичних настанов. Пропонується практика формування змішаного регістру Ж. Дюпре, М. Гарсія-молодший починає наголошувати увагу на потребі розширення звукової палітри співака за рахунок тренувань діафрагми. Вже у ХХ столітті Р. Дюгамель акцентує увагу на тому, що потрібно оминати спів на опорі, а натомість виховувати «емоційний тембр», який буде допомагати передавати складні за образністю музичні твори.

Австро-німецька вокальна школа набуває розвитку завдяки реформуванням оперного театру, започаткованого Р. Вагнером. Провідою ознакою стала культура декламаційного співу. Вагнерівські виконавці повинні були співати на межі виконавських можливостей, велика увага надавалась тембру, який стає виразником психологічно складних образів. Розмовний спів виступає основою для виконання творів авангардних композиторів ХХ–ХХІ століття.

Необхідно також відмітити розвиток російської вокальної школи, сутнісними характеристиками виступили народно-фольклорні традиції, а також здобутки італійської співацької практики. «Характерні риси російської класичної вокальної школи: простота, щирість, задушевність

виконання, наспівність і ритмічна вишуканість мелодій. Глибока виразність слова, логічно правильно відтіненого, вимовлюваного ясно та непосредньо, завжди знаходилась у майстрів російської школи сольного співу в органічній єдності з мелодією» [1, с. 10].

Якщо говорити про українські центри академічного співу, то вони розташовані у найбільших містах, де наявні музичні академії, консерваторії та інститути. Такими осередками вокального виконавства в Україні є Київ, Одеса, Львів, Харків. Досить високим був рівень підготовки у Донецькій консерваторії. На вокальних факультетах здійснюється підготовка як оперних, так і концертних співаків. Вимоги для тих, хто планує навчатись за спеціальністю «академічний вокал», зорієнтовані на високий рівень вокальної підготовки, який має доповнюватися теоретичними знаннями з інших музичних дисциплін. Л. Гринь наводить перелік якостей, якими має володіти вступник на вокальний факультет: «Основними вимогами до абітурієнтів, які вступають на вокальний факультет, є такі: наявність вокальних даних, насамперед, гарного за тембром голосу, повного діапазону, достатньої сили звука, здорового голосового апарату; знання вокальної літератури в обсязі музичного училища; вміння самостійно розбирати вокальну партію в музичних творах середньої складності (пісня, романс)» [3, с. 48]. Хоча в кожній регіональній школі наявні певні відмінності, проте здебільшого українська академічна практика орієнтована на такі риси, як використання грудно-діафрагмального (абдомінального) дихання як основного, а грудного як такого, що має менше застосування. Гортань має понижене положення, а в реєстровому плані наявне оперування грудним, змішаним і головним реєстрами. В. Кавун правильно відзначає, що є чимало методик навчання, вокалу, проте вони спрямовані на досягнення одного результату: «Всі педагоги прагнуть досягти певних умінь, а саме: однорідності звучання голосу по всьому діапазону, плавного характеру звуку та вокально-технічних прийомів, забарвлених багатою динамікою та тембральністю» [5, с. 164].

У низці робіт сучасних авторів, у тому числі у публікаціях О. Небоги, пропонується концепт «київська школа сольного співу». Вона наголошує на тому, що цей осередок формується в стінах Національної музичної академії імені П. І. Чайковського у першій половині ХХ століття. Це відбувається завдяки діяльності «видатних корифеїв і викладачів – О. Мишуги, С. Крушельницької, Д. Євтушенка, Б. Гмирі, М. Донець-Тессейр, М. Кондратюка, Є. Мірошніченко, І. Паторжинського, А. Кочерги» [6, с. 208]. Їх учні стали провідними вокалістами, які надзвичайно активно виступають не лише в Україні, а й за кордоном. Виникає питання, які саме чинники вплинули на становлення вітчизняної вокальної школи? Окрім італійської традиції, на українську вокальну школу вплинула також і російська школа, для якої було притаманне тяжіння до «емоційної широкості та осмисленості виконання» [там само, с. 212]. Сутністю вітчизняної

традиції є також опора на українську вокальну інтонацію, що пов'язана з фольклорним етнічним корінням.

Доречно буде вказати, що взаємодія між різними вокальними школами відбувалась не лише на етапі їхнього становлення, а й продовжується й зараз. Як уже було зазначено, запорукою розвитку вокаліста є не лише опанування принципів, представлених у вітчизняній школі вокального виконавства, а й у запозиченні здобутків інших співацьких шкіл. Упродовж століть встановилась тенденція, що найбільшу результативність мають саме ті співаки, які не припиняють саморозвитку впродовж своєї кар'єри. Причому мається на увазі не лише процес безпосереднього навчання, а й опанування нових методик, вокальних прийомів, манери, що здійснюється під час професійної діяльності. У тому числі такий результат досягається, коли співак здійснює активну гастрольну діяльність, співпрацює з різними культурно-мистецькими установами, що розташовані у різних європейських та американських містах.

Можна назвати чимало українських співаків, які в силу своєї універсальності, здобули чималих успіхів не лише на українській сцені, а й у провідних європейських театрах. Це такі виконавці, як В. Гришко, В. Лук'янець, які вже стали загальноновизнаними метрами. Окрім них, можна згадати чимало інших виконавців, які наразі більше відомі за кордоном. Це співаки – Д. Попов, Є. Орлов, О. Пальчиков, Ю. Самойлов, а також вокалістки – О. Безсмертна, І. Житинська, О. Дика, Л. Монастирська. Під час участі в оперних постановках, що здійснюються у Мюнхені, Франкфурті, Ваймарі, Вільнюсі, Мілані та інших містах Європи, відбувається обмін досвідом. Кожен диригент, режисер-постановник виступає носієм певної національної традиції. Так само і взаємодія з іншими співаками виступає своєрідним майстер-класом, що передбачає ознайомлення з тими тенденціями, які існують при підготовці вокалістів, які відносяться до інших вокальних шкіл.

Отже, досвід, здобутий під час роботи у різних оперних театрах світу, дозволяє оновлювати вітчизняну систему підготовки вокалістів, що реалізується у подальшій викладацькій діяльності співаків. С. Добронравова та В. Шевченко наголошують на тому, що існує проблема того, часто українським співакам складніше реалізуватись на вітчизняній сцені, адже академічне виконавство не є настільки затребуваним у нашій країні чи, скоріше, не є дуже прибутковим. Проте рівень підготовки вокалістів виявляється достатнім, щоб виступати в інших європейських театрах. «Тож багато українських артистів, володіючи академічною сольною манерою співу, нерідко їдуть у Європу, здобуваючи високий статус серед місцевих сольних академічних виконавців» [4, с. 189].

Надзвичайно важливим аспектом, який має враховуватись при опануванні вокальної майстерності, незалежно від приналежності до конкретної школи, виступає розширення меж голосу, який повинен трактуватись як універсальний інструмент, за допомогою якого можна виконати

твори різних композиторів. Йдеться про формування різних вокальних манер і прийомів – класичного співу, розмовного співу, декламації. При цьому звісно важливим є саморозвиток співака та налаштованість на діалог з іншими виконавцями. «Полістилістичне висвітлення сучасної академічної вокальної музики можливе за умови свободи творчого мислення і, звичайно ж, уміння універсального застосування голосу, який виконує в даному випадку, роль музичного інструмента» [7, с. 153].

Результати дослідження полягають у висвітленні особливостей взаємодії різних вокальних шкіл академічного співу на прикладі вітчизняної практики.

Висновки з даного дослідження. Формування вітчизняної вокальної школи відбувалось у тісному взаємозв'язку із західноєвропейськими традиціями. Чималий вплив на становлення європейських вокальних шкіл мала італійська співацька практика, яка почала сприйматись у якості еталонної. Проте станом на сьогодні можна говорити про існування італійської, французької, німецької, української та російської вокальних шкіл, що мають власну неповторну специфіку. Українська вокальна школа стала результатом синтезу італійської, російської академічних шкіл, а також етнічної фольклорної традиції. Попри панування часом протилежних методичних принципів, які наявні в різних академічних співацьких школах, вектор розвитку вокальної педагогіки орієнтований на універсальність голосу, можливість майстерного володіння ним і вміння акумулювати досягнення інших мистецьких осередків. Розвиток вокалістів відбувається не лише під час навчання, а й у подальшій професійній діяльності, що пов'язана з обміном досвідом представників інших шкіл.

Перспективи подальших розвідок полягають у залученні біографічного методу задля дослідження творчих принципів провідних українських співаків сьогодні.

Список використаних джерел

1. Антонюк В. Вокальна педагогіка (сольний спів) : підручник. Київ : ЗАТ «Віпол», 2007. 174 с.
2. Аспелунд Д. Развитие певца и его голоса. Санкт-Петербург : Лань, Планета музыки, 2016. 180 с.
3. Гринь Л. О. Историчний аспект розвитку української вокальної школи ХХ сторіччя. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 1 (17). С. 45–49.
4. Добронравова С. А., Шевченко В. В. Сутність та значення академічного сольного виконання в українській музичній культурі. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2017. № 37. С. 183–196.
5. Кавун В. М. Историко-теоретичні аспекти становлення вокального мистецтва. *Міжнародний вісник: культурологія, філологія, музикознавство*. 2017. Вип. 1 (8). С. 160–164.
6. Небога О. Г. Київська школа сольного співу середини ХХ століття як феномен європейського вокального виконавства. *Вісник КНУКіМ. Серія: Мистецтвознавство*. 2018. Вип. 38. С. 206–214.
7. Шевченко Н. С. Синтез співацьких манер в українській музиці кінця ХХ – початку ХХІ століть : дис. ... канд. мистецтвознавства. Івано-Франківськ, 2015. 195 с.

References

1. Antoniuk, V. (2007). *Vokalna pedahohika (solnyi spiv) [Vocal pedagogy (solo singing)]*. Kyiv: ZAT "Vipol" [in Ukrainian].
2. Aspelund, D. (2016). *Razvitie pevca i ego golosa [Development of the singer and his voice]*. Sankt-Peterburh: Lan: Planeta muzyky [in Russian].
3. Grynn, L. O. (2012). Istorychni aspekt rozvytku ukrainskoi vokalnoi shkoly XX storichchia [Historical aspects of development of Ukrainian vocal school of XX centuries]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu [Bulletin of Zaporizhia National University]*, 1 (17), 45–49 [in Ukrainian].
4. Dobronravova, S. A., & Shevchenko, V. V. (2017). Sutnist ta znachennia akademichnoho solnoho vykonannya v ukrainskii muzychnii kulturi [The essence and significance of academic solo performance in Ukrainian music culture]. *Visnyk KNUKiM. Serii: Mystetstvoznavstvo [Bulletin of KNUKiM. Series: Art History]*, 37, 183–196 [in Ukrainian].
5. Kavun, V. M. (2017). Istoryko-teoretychni aspekty stanovlennia vokalnoho mystetstva [Historical-theoretical aspect of the vocal art's formation]. *Mizhnarodnyi visnyk: kulturolohiia, filolohiia, muzykoznavstva [International Bulletin: Cultural Studies, Philology, Musicology]*, 1 (8), 160–164 [in Ukrainian].
6. Neboha, O. H. (2018). Kyivska shkola solnoho spivu seredy XX stolittia yak fenomen yevropeiskoho vokalnoho vykonavstva [Kyiv school of solo singing in the middle of the 20th century as a phenomenon of European vocal performance]. *Visnyk KNUKiM. Serii: Mystetstvoznavstvo [Bulletin of KNUKiM. Series: Art History]*, 38, 206–214 [in Ukrainian].
7. Shevchenko, N. S. (2015). *Syntezy spivatskykh maner v ukrainskii muzytsi kintsia XX – pochatku XXI stolit [Synthesis of singing manners in Ukrainian music of the late XX - early XXI centuries]*. (PhD diss.). Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 05.01.2021